

PERSOONLIJK BEGELEIDER SPECIFIEKE DOELGROEPEN

COLOFON

Boom beroepsonderwijs
info@boomberoepsonderwijs.nl
www.boomberoepsonderwijs.nl

Auteur: J. Bolt, T.Cremers, A. Delnooz, M. v.d. Hof, W. de Jong, W. Kooremans, V. Landsmeer-Dalm, D. v. Loon, A. Martin, S. van Slingerland
Inhoudelijke redactie: M. Farla

Titel: Persoonlijk begeleider specifieke doelgroepen
ISBN: 978 90 3722 965 3
Eerste druk / derde oplage

Bronvermelding: COA/Inge van Mill fotografie, Stefano Guidi, Vluchtelingenwerk, xian-photos

© 2020

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van reprografische verveelvoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16h Auteurswet dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (www.reprorecht.nl). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in compilatiewerken op grond van artikel 16 Auteurswet kan men zich wenden tot de Stichting PRO (www.stichting-pro.nl).

De uitgever heeft ernaar gestreefd de auteursrechten te regelen volgens de wettelijke bepalingen. Degenen die desondanks menen zekere rechten te kunnen doen gelden, kunnen zich alsnog tot de uitgever wenden.

Door het gebruik van deze uitgave verklaart u kennis te hebben genomen van en akkoord te gaan met de specifieke productvoorwaarden en algemene voorwaarden van Boom beroepsonderwijs, te vinden op www.boomberoepsonderwijs.nl.

INHOUDSOPGAVE

	Inleiding	8
Thema 1	Werken volgens plan	
	1.1 Het begeleidingsplan	12
	1.2 Voorbereiding begeleidingsplan	13
	1.3 Schrijven van begeleidingsplan	15
	1.4 Vaststellen	18
	1.5 Werken volgens plan	19
	1.6 Evalueren	20
	1.7 Verdieping: Zorgvisie en het ondersteuningsplan	23
Thema 2	Dagbesteding en werk	
	2.1 Dagbesteding	28
	2.2 Activiteitenplan	33
	2.3 Activeringsplan	37
	2.4 Begeleiden bij werk	39
	2.5 Wettelijke kaders	42
	2.6 Verdieping: Activeren met zorg	46
Thema 3	Informatie verzamelen met de cliënt	
	3.1 Cliënt als informatiebron	50
	3.2 Informatie krijgen van cliënt	51
	3.3 Randvoorwaarden organiseren	58
	3.4 Verdieping: Sociaal wenselijk gedrag	61
Thema 4	Cliënten in de wijk	
	4.1 Kijken naar de wijk	68
	4.2 Van alles wat meenemen	72
	4.3 Bewoners in alle soorten en maten	74
	4.4 Samen in de wijk	77
	4.5 Thuis in de wijk	80
	4.6 Verdieping: Handen uit de mouwen voor de wijk	82

Thema 5	Armoede en schulden	
5.1	Armoede	86
5.2	Schulden	88
5.3	Schuldhulpverlening	90
5.4	Schulden voorkomen	96
5.5	Verdieping: Schoolachterstand voorkomen	99
Thema 6	Nieuwe Nederlanders	
6.1	Asielmigranten	104
6.2	Asielprocedure	106
6.3	Alleenstaande minderjarige vreemdelingen	110
6.4	Ondersteunen	113
6.5	Verdieping: Posttraumatische stressstoornis	118
Thema 7	Sociale systemen en gezinssystemen	
7.1	Sociale systemen	124
7.2	Gezinssystemen	126
7.3	Begeleiding sociale systemen	129
7.4	Begeleiding gezinssystemen	132
7.5	Strategieën en methodieken	134
7.6	Verdieping: Samenhang met maatschappelijke thema's	137
Thema 8	Jongeren	
8.1	Jongeren en ontwikkelingsopgaven	142
8.2	Opvoedingsopgaven	144
8.3	Problematiek en begeleiding	146
8.4	Peers	149
8.5	Social media	152
8.6	Verdieping: Identiteitsontwikkeling	155

Thema 9	Specifieke psychische stoornissen	
9.1	Paradigma's	160
9.2	Somatisch-symptoomstoornis	165
9.3	Ziekteangststoornis	167
9.4	Functioneel neurologische symptoomstoornis	169
9.5	Depersonalisatie-/derealisatiestoornis	171
9.6	Dissociatief geheugenverlies	173
9.7	Dissociatieve identiteitsstoornis	175
9.8	Verdieping: Diagnose dissociatieve identiteitsstoornis	178
Thema 10	Seksuele dysfuncties en genderdysforie	
10.1	Seksuele stoornissen bij doelgroep	184
10.2	Seksuele dysfuncties	185
10.3	Parafilie	187
10.4	Genderdysforie	191
10.5	Verdieping: Stoornissen in de geslachtsontwikkeling	196
Thema 11	Eet- en slaapstoornissen	
11.1	Eetstoornissen en obesitas	202
11.2	Slaapstoornissen	209
11.3	Verdieping: Mindful eten	216
Thema 12	Clënten met specifieke beperkingen	
12.1	Paradigmaverschuiving	222
12.2	Licht verstandelijke beperking (LVB)	225
12.3	Zintuiglijke beperking	228
12.4	Autismespectrumstoornis (ASS)	231
12.5	Niet-aangeboren hersenletsel (NAH)	235
12.6	Verdieping: Clënten met epilepsie	238
Thema 13	Begeleiden in passend onderwijs	
13.1	Achtergrond	242
13.2	Huidige onderwijssituatie	244
13.3	Aanvragen van extra ondersteuning	249
13.4	Begeleiden in het onderwijs	251
13.5	Verdieping: Kanttekeningen bij passend onderwijs	256

Thema 14	Begeleiden van ouderen	
14.1	Problematiek bij ouderdom	262
14.2	Instellingen en instanties	271
14.3	Vrijwilligerswerk en mantelzorg	273
14.4	Rol persoonlijk begeleider	277
14.5	Verdieping: Ouderenmishandeling	280
Thema 15	Ouderen met een migratieachtergrond	
15.1	Migrantenouderen	284
15.2	Leefsituatie	289
15.3	Culturele verschillen	293
15.4	Begeleiden van migrantenouderen	297
15.5	Verdieping: Migrantenouderen en dementie	303
Thema 16	Verslavingszorg en dak- en thuislozen	
16.1	Cliënten met een verslaving	308
16.2	Dak- en thuislozen	317
16.3	Verdieping: Zwervende jongeren	321
Thema 17	Comorbiditeit	
17.1	Diagnoses	326
17.2	Psychische beperking en verslaving	327
17.3	Psychische en lichamelijke beperking	329
17.4	Licht verstandelijke beperking (LVB)	331
17.5	Multipathologie	335
17.6	Verdieping: Zwerfjongeren	341
Thema 18	Specifieke wetgeving	
18.1	Jeugdwet	346
18.2	Wet forensische zorg	351
18.3	Participatiewet	353
18.4	Ondersteuning vanuit de gemeente	355
18.5	Professionele verantwoordelijkheid	358
18.6	Verdieping: Wet opvang asielzoekers	361

Thema 19	Kwaliteitszorg	
19.1	Kwaliteit meten	366
19.2	Uitgangspunten	368
19.3	Uitgangspunten toepassen en meten	369
19.4	Verdieping: Shared Decision Making	378
Thema 20	Werken aan een team	
20.1	Teamvorming	384
20.2	Teamontwikkeling	386
20.3	Teambuilding	391
20.4	Begeleiden van een team	393
20.5	Verdieping: Democratische teams	396
Thema 21	Persoonlijk leiderschap	
21.1	Zelfmanagement	402
21.2	Paradigma's	403
21.3	Zeven goede eigenschappen	405
21.4	Verdieping: Gezond zelfvertrouwen	411
Thema 22	Nieuwe collega's begeleiden	
22.1	Inwerken van nieuwe collega's	418
22.2	Coachen van nieuwe collega's	420
22.3	Beoordelen van nieuwe collega's	423
22.4	Klinische lessen en bijscholing	425
22.5	Intervisie	427
22.6	Verdieping: One Minute Coaching	431
	Index	434

INLEIDING

Angerenstein Welzijn is een complete serie leermiddelen voor de kwalificatiedossiers van Welzijn en is geschikt voor de volgende kwalificatiedossiers:

- Maatschappelijke zorg
- Pedagogisch werk
- Sociaal werk.

Angerenstein Welzijn bestaat in de kern uit boeken met theorie. De boeken van Angerenstein Welzijn kennen de volgende opbouw:

Opbouw boeken Angerenstein Welzijn

Profielboeken	Profielboeken
Basisprofielboeken	Basisprofielboeken
Generieke boeken	Basisboeken

Dit boek is een van de profielboeken voor het dossier maatschappelijke zorg. De theorie bestaat uit drie onderdelen:

- 1 basistheorie
- 2 kritische beroepssituatie
- 3 verdiepingstheorie.

Basistheorie

De basistheorie bevat informatie die relevant is voor de persoonlijk begeleider specifieke doelgroepen. De theorie wordt verlevendigd met voorbeelden uit het welzijnswerkveld. Belangrijke begrippen worden uitgelegd in de tekst en aangeduid met een paarse kleur.

Kritische beroepssituatie (KBS)

In de KBS word je geconfronteerd met een probleemstelling of dilemma waarbij je niet kunt terugvallen op routinematig handelen. Online vind je bij elke KBS aanvullende opdrachten.

Verdiepingstheorie

Elk thema heeft een verdiepende paragraaf waar het thema verder wordt uitgediept.

Daarnaast kent Angerenstein Welzijn enkele online-aanvullingen:

- verwerkingsopdrachten
- uitdagingen.

Voordat je de digitale leeromgeving kunt gebruiken, moet je je licentie activeren.

- Overleg met je docent welk type account je gebruikt.
- Ga naar www.boomberoepsonderwijs.nl/licentie
- Bekijk de instructiefilm of lees het stappenplan.
- Volg de stappen.

Daarna kun je aan de slag!

Verwerkingsopdrachten

Bij ieder thema horen enkele verwerkingsopdrachten. Deze opdrachten helpen je de informatie uit de theorie te verwerken.

Uitdagingen

Tijdens de uitdaging werk je met meerdere studenten aan een grote opdracht waarbij een beroep gedaan wordt op jouw samenwerkingsvaardigheden en jouw creativiteit. De uitdaging levert altijd een product op dat wordt beoordeeld.

Veel plezier en succes met het werken met Angerenstein Welzijn!

T H E M A

01

WERKEN VOLGENS PLAN

Inhoud thema:

- 1.1 Het begeleidingsplan
- 1.2 Voorbereiding van het begeleidingsplan
- 1.3 Schrijven van het begeleidingsplan
- 1.4 Vaststellen
- 1.5 Evalueren

Er zijn cliënten die het niet alleen redden in de maatschappij. Dat heeft met hun omstandigheden of beperkingen te maken. Als cliënten aan het eigen herstel willen of moeten werken, ondersteun jij dat proces. Dat doe je altijd volgens plan. Een plan maak je niet alleen, dit doe je met de cliënt, de naastbetrokkenen en andere behandelaren. Bovendien is het maken van een plan een vereiste van de overheid en de zorgverzekeraar. Als persoonlijke begeleider specifieke doelgroepen (PBSD) werk je jouw aandeel specifiek uit. Jij zorgt ervoor dat jouw deel van het plan wordt uitgevoerd. En ten slotte evalueer je het met iedereen.

1.1 Het begeleidingsplan

Voor iedereen in Nederland die zorg of begeleiding krijgt, is een plan gemaakt. Elke zorgsoort heeft daarvoor zijn eigen naam. In de ouderenzorg hoor je dikwijls het woord zorgleefplan, in de ggz veelal begeleidingsplan. Het **begeleidingsplan** is een document waarin je beschrijft wie de cliënt is, welke ondersteuning nodig is en welke afspraken je daarover maakt. Omdat je samenwerkt met artsen en psychologen noemt men het in de ggz ook wel **behandelplan**. Het plan beschrijft de begeleidingsdoelen, de wijze waarop deze worden bereikt en de afspraken met de betrokken partijen (cliënt, naasten, artsen, psychologen, begeleiders). De Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd controleert of er een begeleidingsplan is en of het aan de wettelijke kwaliteitseisen voldoet. Zo moet je bijvoorbeeld afspreken welke doelen gerealiseerd gaan worden en wie de cliënt daarbij gaat ondersteunen. Een verplicht onderdeel van het begeleidingsplan is ook dat je beschrijft hoe de cliënt zeggenschap heeft over zijn leven. Het ontwerpen van een begeleidingsplan doe je onder verantwoordelijkheid van een behandelcoördinator. Dit is vaak een gedragswetenschapper, een arts of leidinggevende. De eventuele naastbetrokkenen mag je alleen betrekken bij het begeleidingsplan als de cliënt daar toestemming voor geeft.

Een begeleidingsplan of behandelplan moet voldoen aan de eisen die de wet stelt.

1.2 Voorbereiding begeleidingsplan

Het ontwerpen van een begeleidingsplan vereist dat je een grondige voorbereiding treft. Als eerste ga je in contact met de cliënt. Niet alle cliënten zijn in staat om goed onder woorden te brengen wat hun ondersteuningsvraag is en wat ze met hun leven willen. Dan zijn er speciale gesprekstechnieken nodig om dit te verhelderen. Eén daarvan is het letten op de zogenoemde cues. **Cues** zijn bepaalde woorden en gedragingen waarvan je vermoedt dat deze verwijzen naar belangrijke achterliggende gedachten en belevingen. Meestal gaan dit gepaard met emoties. Cues betekenen hetzelfde als symptomen.

Het komt voor dat je informatie moet verzamelen bij andere deskundigen. Als de cliënt een plan of gegevens van vorige zorgaanbieders heeft, kan hij je die geven. Jij als begeleider specifieke doelgroepen moet hem daarop wijzen. De cliënt heeft zeven dagen de tijd om die gegevens te overhandigen.

Kan de cliënt niet goed verwoorden waarbij hij ondersteuning nodig heeft? Gebruik dan bijzondere gesprekstechnieken.

IN DE PRAKTIJK

Olaf is penitentiair inrichtingswerker in een half open gevangenis. Eergisteren is er een nieuwe gedetineerde binnengekomen. Marnix is 44 jaar en zit in de laatste fase van zijn detentie. Deze fase vereist dat er een begeleidingsplan geschreven wordt. De teamleider heeft zojuist aan Olaf gevraagd om dit begeleidingsplan te schrijven. Voordat hij begint met het schrijven, bestudeert hij de documenten over Marnix. Daarna gaat hij met Marnix in gesprek. Hij motiveert Marnix om zo veel mogelijk informatie met hem te delen. Daarnaast vraagt hij Marnix of er nog anderen zijn die informatie kunnen geven, bijvoorbeeld familieleden of andere hulpverleners.

1.3 Schrijven van begeleidingsplan

Voor het schrijven van een plan heb je zes weken de tijd. Daarnaast schrijft de wet minimale eisen voor waaraan het begeleidingsplan moet voldoen:

- Wat zijn de doelen?
- Hoe worden de doelen gerealiseerd?
- Welke zorgverleners zijn waar verantwoordelijk voor?
- Hoe is er afstemming tussen de behandelaars?
- Wie kan de cliënt aanspreken over die afstemming?
- Hoe wil de cliënt zijn leven inrichten?

Door deze vragen te beantwoorden, ontstaat er een goed beeld van de cliënt, ook wel typering genoemd. Vanuit deze typering wordt de zorgzwaarte vastgesteld. De zorgzwaarte is erg belangrijk voor de zorgaanbieder. Want hiermee kan de zorgaanbieder zijn declaratie indienen bij de zorgverzekeraar. Niet de prestatie van de zorgaanbieder bepaalt wat er gedeclareerd wordt, maar de beschrijving van de cliënt.

Dat is de juridische kant van het begeleidingsplan. Afgeleid daarvan zit er ook een methodisch aspect aan. Nadat je alle gegevens hebt verzameld en geanalyseerd, schrijf je het begeleidingsplan. De meeste organisaties hebben een geautomatiseerd begeleidingsplan. In dat geval leidt het computerprogramma je door de verschillende onderdelen van het plan. Je kunt dan meteen zien in welke mate de andere onderwerpen zijn geschreven. Zoals behandelhistorie of andere persoonlijke gegevens. Een methodisch verantwoord begeleidingsplan bevat de volgende onderdelen:

- profiel
- vraagstuk
- diagnose
- perspectief
- doelen
- uitvoering
- evaluatie.

Het profiel

Bij het onderdeel profiel beschrijf je de algemene gegevens van de cliënt. De personalia worden hierin opgenomen. Maar ook de mogelijkheden en beperkingen. De mate van zeggenschap komt ook aan de orde in dit onderdeel. Tevens beschrijf je een prognose: in welke mate zullen de mogelijkheden en beperkingen zich in de toekomst ontwikkelen?

Het vraagstuk

In de voorbereiding heb je informatie verzameld. Op basis daarvan kun je het vraagstuk van de cliënt achterhalen. Kernachtig beschrijf je wat de cliënt voor ondersteuningsvraag stelt. Daarbij is het belangrijk dat je doorvraagt bij de cliënt en de cues goed beschrijft. Het spreekt voor zich dat er een verband moet zijn tussen het profiel en het vraagstuk van de cliënt.

De diagnose

In het kopje Diagnose wordt opgeschreven welke ondersteuningsvraag is vastgesteld. Meestal wordt dat beschreven door een zorgcoördinator of regisseur. Dat doet hij op basis van informatie van de cliënt, naastbetrokkenen en andere professionals. Ook betreft hij hierbij jouw waarnemingen en signaleringen als persoonlijk begeleider specifieke doelgroepen. Want het kan zijn dat jij de cliënt meer, en anders, meemaakt dan de regisseur of zorgcoördinator.

Het perspectief

Bij het perspectief gaat het vooral over het toekomstbeeld van de cliënt. Bij dit onderdeel laat je vooral hem aan het woord. Dit kun je doen met motiverende gesprekstechnieken. Laat de cliënt hardop dromen over diens toekomst. Bijvoorbeeld over hoe hij zijn eigen leven wil inrichten. De informatie die dit oplevert, is onderdeel van het begeleidingsplan.

De doelen

Doelen zijn het belangrijkste onderdeel van het ondersteuningsplan. Ze zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Want een doel zonder plan is slechts een wens. De doelen formuleer je SMART of RUMBA. Immers, aan hand van de doelen wordt het begeleiden van de cliënt gestuurd. Doelen in de ondersteuning van kwetsbare mensen in de maatschappij zijn gericht op:

- versterken van de eigen kracht
- vergroten van de maatschappelijke participatie
- ondersteunen en betrekken van naastbetrokkenen.

De uitvoering

In elk begeleidingsplan zit het onderdeel 'uitvoering'. Hierin beschrijf je wie er hoe en wanneer werkt aan de doelen in het ondersteuningsplan. Beschrijf ook waartoe de cliënt zich verplicht. En hoe er afstemming is tussen de zorgverleners. Zo wordt ook duidelijk wie waarvoor verantwoordelijk is en wie de cliënt kan aanspreken op die afstemming.

Dit onderdeel wordt ook wel de activiteitenparagraaf genoemd. Sommige instellingen noemen het: plan van aanpak.

De evaluatie

Wettelijk is vastgelegd dat het begeleidingsplan moet worden geëvalueerd. Bij het onderdeel begeleidingsevaluatie leg je vast hoe vaak en onder welke omstandigheden je het begeleidingsplan evalueert en actualiseert.